

*Nest en eien van de Bonte Vliegenvanger
Coby Jeninga*

Nut en noodzaak van nestkasten

Bijeenkomst in de Infoschuur op 10 maart 2023

Coby Jeninga & Henny Meulepas

Op 20 maart was er in de Infoschuur een bijeenkomst met als thema 'Nut en noodzaak van nestkastcontrole'. De avond werd verzorgd door Christiaan Both, hoogleraar dierecologie aan de Rijksuniversiteit te Groningen en Tim van den Broek, ecooloog en boswachter bij Natuurmonumenten. De opkomst was groot: een volle zaal met ongeveer vijftig mensen. Beide heren kregen 30 minuten spreektijd. Na de pauze was er tijd gereserveerd voor vragen en discussie.

Na een welkomstwoord van Coby Jeninga startte Tim van den Broek met zijn presentatie. Hij zoomde niet zo zeer in op de nestkasten, maar benaderde het vanuit een groter perspectief: het beleid van Natuurmonumenten, waarbij het vooral gaat om keuzes maken. Het beleid voor bossen richt zich bijvoorbeeld op het creëren van meer biodiversiteit in de natuurgebieden en dat betekent meer diversiteit aan boomsoorten en het creëren van open plekken.

Tim vertelde dat er in 1981 binnen de directie van Natuurmonumenten al discussie was over nestkasten. In 1997, 26 jaar geleden, heeft Natuurmonumenten de keuze gemaakt om "de natuur zoveel mogelijk zijn gang te laten gaan". Dat betekende: "we grijpen niet in, tenzij ...". Zo zijn er bijvoorbeeld wel poelen gegraven voor kwetsbare amfibieën zoals Kamsalamanders, zijn er nestkasten opgehangen voor vogels die op de Rode Lijst staan, zoals Kerkuil en Steenuil en zijn er vlotjes gelegd voor de Zwarte Stern waar ze kunnen broeden. Maar soorten als de Koolmees en Pimpelmees staan niet op de Rode Lijst en dat is voor Natuurmonumenten de belangrijkste reden om voor hen geen nestkasten op te hangen.

Redenen voor Natuurmonumenten om soms tóch nestkasten op te hangen zijn:

- Educatie: nestkasten brengen mensen in contact met de natuur
- Wetenschappelijk onderzoek
- Gericht op betere instandhouding van de soort (met name soorten van de Rode Lijst)

- Onderzoek bijvoorbeeld gericht op de Eikenprocessierups (worden deze door Kool- en Pimpelmees aan hun jongen gevoerd?).

Bonte Vliegenvanger

Christiaan Both vertelde over de wijze waarop de Rijksuniversiteit Groningen nestkasten inzet voor onderzoek naar de Bonte Vliegenvanger, dat in 2007 startte. Daarbij ging het om vragen als: in hoeverre heeft de klimaatsverandering invloed op de Bonte Vliegenvanger en hoe anticipeert deze vogel op deze verandering? Voor het onderzoek zijn meer dan 1000 nestkasten opgehangen in het Drentse Wold en het Dwingelderveld. Elk jaar worden de kasten intensief gecontroleerd en worden alle jonge Bonte Vliegenvangers geringd. Zo hebben de onderzoekers al een aantal stambomen van deze vogels kunnen maken.

De Bonte Vliegenvanger vliegt in het voorjaar uit Afrika, 5000 km van hier, naar het noorden om te nestelen. Eind juli vertrekken ze weer, terug naar Afrika. Tijdens de heenreis weten ze niet met wat voor weer ze hier te maken krijgen, maar dat is voor hun voortplanting wel van groot belang. Eerst komt het mannetje aan en ongeveer een week later arriveert het vrouwtje. Zij maakt over het algemeen zeer snel een stro-achtig nestje en legt daarin zes tot zeven mooie lichtblauwe eitjes. Na ongeveer twee weken komen de jongen tevoorschijn, die dan moeten worden gevoerd. Ideaal is het als de loofbomen op dat moment net de eerste sappige blaadjes hebben waar de rupsen op af komen, die op hun beurt weer het

De sprekers (links) Tim van den Broek, (rechts) Christian Both | Joke van Velsen

ideale voedsel voor de jongen zijn. Deze afstemming is van levensbelang.

Het onderzoek heeft tot nu toe een aantal opmerkelijke zaken opgeleverd. Als het voorjaar hier wat eerder is begonnen ziet men de Bonte Vliegenvangers die wat later aankomen doorreizen naar bijvoorbeeld Zweden om daar een betere afstemming te hebben tussen de rupsentijd en de jonge vogels. Ook ziet men dat de Bonte Vliegenvangers door opwarming van de aarde steeds vroeger in Nederland aankomen, soms al op 21 of 22 april. Dit geeft sommige vroege vogels sinds kort de kans op een tweede broedsel en dat was nog nooit eerder gezien.

Ook roept het veel nieuwe vragen op: hoe weten de vogels wanneer ze moeten vertrekken en waar ze dan naar toe moeten (bijvoorbeeld Nederland of Zweden) en is hier sprake van evolutie? Het onderzoek kan nog jaren duren en daarvoor zijn nestkasten onontbeerlijk. In vergelijking met andere landen (bijvoorbeeld Polen) zijn er in Nederland namelijk veel te weinig natuurlijke nestholtes. Men vermoedt zelfs dat 90% van de Bonte Vliegenvangers in Nederland in nestkasten broedt. Het zou dus een doodsteek zijn om deze nestkasten weg te halen.

Discussie

Na de pauze was er tijd voor discussie en vragen waarbij de belangrijkste vraag was: wat is het nut en de noodzaak van nestkasten? Tim is van mening dat het wel degelijk nut heeft maar dat Natuurmonumenten de keuze heeft gemaakt om daar niet actief op in te zetten. Christiaan geeft aan dat er nog altijd te weinig natuurlijke holtes te vinden zijn in de natuur voor holenbroeders. Daarnaast is hij van mening dat het

belangrijk is om op verschillende plaatsen in Nederland nestkastonderzoek te blijven doen om zo een beter beeld te hebben van:

- aantallen en reproductie
- variëteit in gebieden/soorten (veel nestkasten geeft ook grotere variëteit)
- invloeden van buiten af
- klimaatverandering
- zure regen
- stikstofdepositie, verzuring van de grond
- wat de toekomst nog brengt...
- Het nestkastonderzoek kan laten zien of er op bepaalde gebieden iets niet goed gaat of verandert.

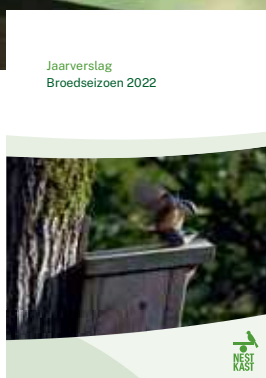
Een andere vraag uit het publiek was of het zinvol is om van een terrein met 60 nestkasten er 30 weg te halen en die over te brengen naar een ander terrein. Dit werd afgeraden, omdat je alleen een betrouwbaar beeld krijgt als je de aantallen vele jaren hetzelfde houdt. Als je minder nestkasten wilt, is het beter een bepaald terrein intact te laten met dezelfde hoeveelheid nestkasten en een ander terrein niet meer te controleren.

Het antwoord op de vraag over 'nut en noodzaak' is voor ons duidelijk: nestkastonderzoek heeft een toegevoegde waarde op wetenschappelijk gebied. Wij gaan door met het nestkastonderzoek en het delen van de gegevens met instanties die deze gegevens gebruiken voor onderzoek zoals Sovon en het Landelijk NETwerk voor STudies aan nestKASTbroeders. In mei hebben we een medewerker van Sovon uitgenodigd om ons te vertellen wat zij doen met de gegevens die wij aanleveren.

Daar wij altijd te maken hebben met een verloop in controleurs (ziekte, leeftijd, verhuizing e.d.), doen wij hier wederom een oproep:

Mocht je enthousiast zijn geworden op deze avond (of van dit verhaal) en ook nestkasten wilt controleren en zo mee wilt werken aan het onderzoek, dan ben je welkom om eens mee te lopen met een controleur. Stuur een mail naar nestkastteam@vwggooi.nl

Een zaal vol aandachtige nestkastcontroleurs | Joke van Velsen

Jaarverslag NESTKAST (2022) te downloaden via: <https://pub.sovon.nl/pub/publicatie/21318>

Discussiëren onder het genot van een kop koffie | Joke van Velsen